

Middelhavet.

Migrasjonsnarrativer som verktøy for flerspråklighet og interkulturell kompetanse i fremmedspråksfagene

Anje Müller Gjesdal, Førsteamanuensis, Høgskolen i Østfold, og **Liv Eide** og **Camilla Skalle**, Førsteamanuenser, Universitetet i Bergen

Innledning. Flerspråklighet og interkulturell kompetanse er sentrale begreper i læreplanen for fremmedspråk (Utdanningsdirektoratet, 2019) og Det europeiske rammeverket for språk (Utdanningsdirektoratet, 2011). Samtidig er ikke alltid timetall i faget, læreverker og lærerutdanningen tilpasset den virkeligheten disse dokumentene legger opp til. I denne artikkelen vil vi foreslå at migrasjonsnarrativer, fortellinger om erfaringer med migrasjon og eksil, kan være et nyttig verktøy for å jobbe med slike tema i fremmedspråksklasserommet. I læreplanen, som nå er oppdatert i forbindelse med fagfornyelsen, er interkulturell kompetanse et av fremmedspråkfagets kjerneelementer, og kompetansen defineres slik:

Kunnskap om og en utforskende tilnærming til andre språk, kulturer, levesteder og tenkemåter åpner for nye perspektiver på verden og oss selv. Interkulturell kompetanse innebærer å utvikle nysgjerrighet på, innsikt i og forståelse av kulturelt og språklig mangfold, både lokalt og globalt, for å samhandle med andre (Utdanningsdirektoratet, 2019).

Et annet viktig tema er flerspråklighet og hvordan denne ressursen kan utnyttes i språklæring. Det felles europeiske rammeverket for språk er tydelig på hvordan dette fungerer:

Når en språkkinnlærer utvider sin erfaring med språk i sin kulturelle kontekst, fra hjemmets språk via storsamfunnets til språk som brukes av andre folkegrupper,

er det ikke slik at hun eller han mentalt holder disse språkene og kulturene strengt atskilt. Innlæreren bygger opp en kommunikativ kompetanse på grunnlag av all sin kunnskap om og erfaring med språk der språkene innbyrdes er forbundet og gjensidig påvirker hverandre. [...] I et slikt perspektiv blir målet for språkkopplæring sterkt modifisert. Målet er ikke lenger å oppnå full mestring av ett eller to eller til og med tre språk, isolert sett, ut fra en modell der den «ideelle morsmålsbruker» er idealet. I stedet kan målet bli å utvikle et språklig repertoar, der ulike språklige ferdigheter har sin plass (Utdanningsdirektoratet, 2011, s. 5).

Utfordringer ved undervisning i interkulturell kompetanse.

Selv om både den nye læreplanen og Det felles europeiske rammeverket for språk legger sterk vekt på flerspråklighet og interkulturell kompetanse, er det ikke nødvendigvis like enkelt å følge det opp i klasserommet. Internasjonale studier viser at selv om lærerne er positive til temaet interkulturell kompetanse, er det ofte mangel på både ressurser og kunnskaper (Haukås & Vold, 2012, s. 396). I norsk sammenheng er selvsagt timetallet i fremmedspråk viktig. Lærebøkene er potensielt en viktig formidler av interkulturell kompetanse, men en studie av lærebøker i spansk (Eide, 2012) tyder på at de ofte formidler et turistperspektiv på målspråksområdet. Det er også uklart hvilken plass, om noen, interkulturell kompetanse har i lærerutdanningen og i språkutdanningene (Dypedahl, 2007,

2018). Endelig bør det nevnes at interkulturell kompetanse også kan berøre tema som kan være konfliktfylte. I en klasseromsstudie av undervisning i samfunnsfag fant Svendsen (2014) at undervisning i tema knyttet til rasisme kunne virke mot sin hensikt, til tross for lærerens og læreplanens gode intensjoner. Dette skyldtes at norske elever født av foreldre fra et annet land kom i en skvis når disse temaene ble diskutert.

Forskning viser at elevers flerspråklighet er en stor ressurs, men at elever ofte ikke er klar over hvordan flerspråkligheten kan brukes som verktøy (Haukås, 2018). Haukås viser også at lærere er oppmerksomme på fordelene av sin egen flerspråklighet, men at det i liten grad jobbes aktivt med flerspråklighet som ressurs i klasserommet. Oppsummert er det altså en rekke forhold som gjør at det kan være uklart hvordan man kan jobbe med flerspråklighet og interkulturell kompetanse i fremmedspråksklasserommet. Vi mener at migrasjonsnarrativer kan være en nyttig inngang til å jobbe med dette temaet, og i denne teksten vil vi gå nærmere inn på hvordan slike narrativer kan brukes.

Hva er migrasjonsnarrativer? Narrative strukturer setter hendelser i forbindelse med hverandre og er til stede i en rekke ulike sjangre, visuelle som tekstlige, og i en tidligere artikkel har vi definert migrasjonsnarrativer som «en sjangeroverskridende fortelling som tematiserer migrasjonserfaring, identitet, kultur og lignende problemstillinger»

(Gjesdal, Skalle & Eide, 2017, s. 2). Migrasjonsnarrativer kan altså være ulike typer litterære og kunstneriske uttrykk som beskriver eller diskuterer erfaringer med migrasjon og eksil. Disse vil ofte kunne tilby mulighet til å jobbe med både flerspråklig og interkulturell kompetanse, og kan dermed være interessante dokumenter for fremmedspråkundervisningen, samtidig som de ofte kan kreve noe tilrettelegging fra lærerens side for å lette elevens språklige og kulturelle forståelse.

Migrasjonsfortellinger fra Middelhavet

Mye av materialet vi har studert, tar utgangspunkt i Middelhavet. Historisk er middelhavsområdet en språklig og kulturell smeltedigel, og det er dermed et godt utgangspunkt for å utfordre det monokulturelle og enspråklige fokuset som historisk har preget fremmedspråkundervisningen. Slik gir det et utvidet og mer realistisk syn på de franske, spanske og italienske språkområdene, også ved at de tar høyde for migrasjonsmønstre som har sterk påvirkning på både kultur og språkbruk i disse områdene. Mittel-

havet er også interessant som kilde til drømmer, fantasi og forestillinger, noe som kommer til uttrykk i en omfattende litterær og kunstnerisk produksjon helt siden antikken. Ved å knytte an til denne kulturarven, kan vektlegging av middelhavsområdet også bidra til å representere det allmennmenneskelige ved migrasjon og drømmen om et bedre liv, i kontrast til massemedias oppslag om temaet.

Middelhavet av Jonas Carpignano.

Mediterranea, eller *Middelhavet*, av den italiensk-amerikanske regissøren Jonas Carpignano er en film fra 2015 som er tilgjengelig med norske undertekster. Den gir et nyansert og nært portrett av samtidig migrasjon gjennom fremstillingen av to unge menn, Ayiva og Abbas, og deres reise fra Burkina Faso til den lille byen Rosarno i Calabria sør i Italia, via Algerie, Libya og kryssing av Middelhavet. I Italia møter de en hard virkelighet med sesongarbeid som appelsinplukkere, dårlige boforhold og savnet etter familien hjemme i Burkina Faso. Likevel viser filmen også håp og solidaritet i form av vennskap og familie, men også i form av støtten fra frivillige organisasjoner og lokalbefolkningen i Rosarno. Filmen er basert på erfaringene til hovedrolleinnehaveren, Koudous Seihon, men også historiske hendelser som opptøyene i Rosarno i 2010.

På tross av tematikken gir ikke *Middelhavet* noen ensidig negativ eller miserabel fremstilling av mennesker som opplever migrasjon og eksil, slik vi ofte ser i media. Tvert imot fremhever den motet og ressursene som kreves for å gjennomføre en slik reise og for å klare seg ved reisens

ende. Filmen kan likevel være krevende for elever med migrasjonserfaring, særlig på grunn av skildringen av reisen over Middelhavet, hvor flere av medpassasjerene omkommer.

Middelhavet er et godt eksempel på hvordan migrasjonsnarrativer kan brukes i fremmedspråkundervisningen. Filmen gir en kompleks og nyansert fremstilling av eksil- og migrasjonserfaringer og gir en god inngang til å jobbe med temaene flerspråklig og interkulturell kompetanse. For det første er *Middelhavet* preget av en intens flerspråklig: På sin reise snakker Ayiva og Abbas fransk seg imellom, mens de bruker engelsk og arabisk for å kommunisere underveis på reisen, italiensk og sør-italiensk dialekt for å snakke med arbeidsgiver og lokalbefolkningen i Rosarno, i tillegg til at de snakker *mossi*, *bissa* og *asante* med familien hjemme i Burkina Faso. Dermed gir filmen et konkret eksempel på hvordan flerspråklige mennesker bruker sitt språklige repertoar som verktøy til å navigere i ulike situasjoner og relasjoner.

Middelhavet kan også åpne opp for å jobbe med interkulturell kompetanse, mye fordi den nyanserte fremstillingen av Ayiva og Abbas kan vekke gjengklang i våre egne erfaringer. Vi har i vår forskning undersøkt hvordan migrasjonsnarrativer kan stimulere utviklingen av interkulturell kompetanse i forlengelse av pedagogen Neuners universelle sosio-kulturelle erfaringer (Neuner, 1997) som identitet og tilhørighet, fødsel og død, utdanning og arbeid. Disse universelle erfaringene kan, som vi har skrevet tidligere, tjene som *broer* mellom elevens

livsverden og det nye som eleven skal møte gjennom fremmedspråkundervisningen:

Det å være migrant er selvsagt ikke en slik universell erfaring, men det er flere universelle erfaringer knyttet til eksil og det å migrere, som for eksempel drømmer og forventninger, redsel, tilhørighet eller mangel på tilhørighet, identitet, i tillegg til det å foreta en reise, uavhengig av lengde eller formål (Gjesdal, Skalle & Eide, 2017, s. 9).

Middelhavet inneholder en rekke eksempler på slike broer mellom elevenes livsverden, som reisen, drømmen om kjærlighet og et bedre liv, flørt og forelskelse, og barndommens ubekymrede lek. Gjennom å følge hovedpersonene på deres reise får vi et innblikk i den konkrete erfaringen, som gir et helt annet inntrykk enn fremstillingen av migranter i media.

Oppsummering. Det å jobbe med en spillefilm som *Middelhavet* kan være utfordrende, blant annet på grunn av timetallet til fremmedspråksfagene. Filmen kan imidlertid også brukes til samarbeid på tvers av fagene, slik det oppfordres til i den nye læreplanen. Et godt utgangspunkt kan være et filmstudieark som er utarbeidet av Per Olav Heimstad og publisert av Film & Kino (uten dato), som også gir forslag til hvordan filmen også kan brukes i KRLE-faget, norsk og samfunnsfag. Filmstudiearket er tilpasset 10. trinn og videregående opplæring, og det tar opp tema som historie, individ/gruppe, konflikt/krig og menneske-rettigheter, kulturmøter/ konflikter, likestilling/kjønnsroller, oppvekst/

familie, politikk og samfunn. Dette er en god ressurs som gir en konkretisering av mulig arbeid med filmen.

Oppsummert mener vi at migrasjonsnarrativer kan være en god innfallsvinkel til å jobbe med flerspråklighet og interkulturell kompetanse som er sentrale tema i både læreplanen og Det felles europeiske rammeverket for språk. Migrasjonsnarrativene gir elevene mulighet til å utforske og granske både sin egen og andres kultur og livssfare og på den måten se verden fra et mer nyansert ståsted beriket med kunnskap om og nysgjerrighet på andre leveste og tenkemåter, mangfold og fellesskap.

Referanser

- Carpignano, J. (2015). *Mediterranea*. Italia/Frankrike/USA/ Tyskland/Qatar: Audax Films/Court 13 Pictures/DCM Productions.
- Dypedahl, M. (2007). Interkulturell kompetanse og kravet til språklæreren. *Fokus på språk*, 2. Halden: Fremmedspråksenteret.
- Dypedahl, M. (2018). Interkulturell læring i fremmedspråk. I: Bjørke, C., Dypedahl, M. & Haukås, Å. (red.). *Fremmedspråksdidaktikk*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Eide, L. (2012). *Representasjoner av målspråkområdet i fremmedspråkfaget* (PhD-avhandling). Bergen: Universitetet i Bergen.
- Gjesdal, A. M., Skalle, C. & Eide, C. (2017). Migrantnarrativer som interkulturell døråpner? En pilotanalyse av læreverkstekster i fransk, italiensk og spansk. *Acta Didactica* 1(11), 1–21.
- Haukås, Å. (2018). Den fleirspråklege rikdomen. *Communicare*. Halden: Fremmedspråksenteret.
- Haukås, Å. & Vold, E.T. (2012). Internasjonale trender innen fremmedspråksdidaktisk forskning. *Norsk Pedagogisk Tidsskrift*, 5(96), 386–401.
- Heimstad, P.O. (uten dato). *Middelhavet*. Filmstudieark. Oslo: *Film & Kino* <https://www.filmweb.no/skolekino/incoming/article1257393.ece>
- Neuner, G. (1997). The role of sociocultural competence in foreign language teaching and learning. I M. Byram mfl. (red.), *Sociocultural competence in language learning and teaching. Studies towards a Common European Framework of reference for language learning and teaching* (s. 47–122). Strasbourg: Council of Europe Publishing.
- Skalle, C., Gjesdal, A. M. & Tveit, H. (2015). Mangfold i Læreplan for fremmedspråk. Migrantnarrativer i fremmedspråkundervisning og utvikling av interkulturell kompetanse. *Norsk pedagogisk tidsskrift*, 99(3–4), 256–267.
- Svensden, S.H.B. (2014). Learning racism in the absence of 'race'. *European Journal of Women's Studies*, 21(1), 9–24.
- Tveit, H., Gjesdal, A.M., Skalle, C. (2016). «Årets viktigste film vises ikke på Bergen kino». *Bergens Tidende*, 08.02.2016. <https://www.bt.no/btmeninger/debatt/i/wv934/Arets-viktigste-film-vises-ikke-pa-Bergen-kino>
- Utdanningsdirektoratet (2019). *Læreplan i fremmedspråk*. Oslo. <https://www.udir.no/lk20/fsp01-02>
- Utdanningsdirektoratet (2011). *Det felles europeiske rammeverket for språk. Læring, undervisning, vurdering*. <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/fag/rammeverk-for-sprak/>